

2015 preek zondag 8 maart

Jeremia 7: 1 tm 11, 21-24

Johannes 2: 13-22

Een nieuwe tempel

Jezus reisde naar Jeruzalem om daar het Pesach feest te vieren, het jaarlijkse feest van de uittocht.

Als pelgrim is hij op weg gegaan naar de tempel, zoals gebruikelijk en voorgeschreven was voor joden in die tijd. Alleen daar mocht geofferd worden. Zo is ook Jezus op weg naar het huis van God, de heilige plaats, brandpunt en middelpunt van de joodse religie.

Daar aangekomen treft hij op het tempelplein, op de voorhof een drukte van belang aan. Offerdieren staan op elkaar gepakt: koeien loeien, schapen blaten, duiven koeren, handelaars loven en bieden tegen elkaar op, dieren worden aan de lopende band geslacht en geofferd. Geldwisselaars wisselen de heidense Griekse en Romeinse munten om in speciaal tempelgeld, waarmee de offerdieren betaald moeten worden. Mensen verdringen zich voor hun tafels.

Is dit een tempel, Gods heilige huis? Een markt is het, waar handel gedreven wordt, waar godsdienst commercie is geworden, waar gebed alles weg heeft van een onderhandeling, waar de eredienst een grote marktkraam is voor het grote publiek.

Een heilige woede laait in Jezus op. Hij maakt een zweep van touwen en hij ranselt de handelaren de tempel uit, met hun offerdieren. Hij smijt het geld van de geldwisselaars op de grond, slijk der aarde. Hij gooit hun tafels omver en richt zich met name tot de duivenverkopers. Duiven zijn immers de offerdieren van de armen en de duivenverkopers profiteren van mensen die toch al niets hebben.

De evangelist Johannes schetst Jezus als een oud testamentische profeet en die tekeer gaat tegen de ontaarding van de religie en de tempel die ongezoeten de waarheid zegt. Hij is als een Hosea, een Jeremia, een Jesaja, die in hun dagen ook al genadeloos de zweep haalden over de vercommercialisering en verwording van het religieuze bedrijf in hun dagen.

Deze indrukwekkende scene staat bij Johannes aan het begin van Jezus optreden. Wat Jezus hier doet is zijn programma, het principe, beginsel van zijn optreden. Dit is waar Jezus voortdurend in zijn leven tegen tekeer gaat, tegen de gevestigde religie die zichzelf in stand houdt, die verstarde en gestold is in onzinnige regels, in gebruiken die niets meer betekenen, die zich verrijkt over de rug van de berooiden. Godsdienst is het met hol geworden rituelen, buitenkant zonder ervaring, de godsdienst die regels bedenkt waar een eenvoudig mens nooit aan kan voldoen. De cultus van offeren is verworden tot het afkopen van God, een dood ritueel. Het geloof is een soort wisselgeld geworden. Het huis van zijn Vader, het heiligdom van God, heeft niets meer te maken met gebed, met de overgave aan God. Het zou het heiligdom moeten zijn waar je je overgeeft in gebed, waar je jezelf offert aan de hoede van de Ene, in oprechte aanbidding, waar rechtvaardigheid en barmhartigheid hoog gehouden worden. Furieus en gewelddadig houdt Jezus huis in het ontheiligde heiligdom van God.

Omdat God verkwanseld wordt. Omdat door deze ontaarde godsdienst mensen van God vervreemd raken, de God die voor Jezus alles is, het hoogste en diepste en schoonste, zijn fundament en zijn bestemming. Deze verwording van de religie met zijn praktijken en voorschriften verduisteren voor gewone mensen het zicht op God. En God zelf vraagt niets anders dan liefde en gerechtigheid, overgave en vertrouwen. Voor hem de hele rimram van uiterlijkheden, van offers en niet, zo hoorden we bij Jeremia.

Jezus heeft slechts een doel en dat doel is zijn grote hartstocht: de verbinding tussen mensen en God herstellen. God bij de mensen brengen en de mensen bij God. Zijn hartstocht is God, zijn Vader, en Hij is zijn huis, zijn leven, de bron van zijn hartstocht.

Het is lastig met het instituut, met de traditie.

We kunnen niet goed zonder en we kunnen niet goed met.

We kunnen niet goed met de kerk uit de voeten. De kerk, het instituut verwordt telkens weer tot een obstakel dat mensen weghoudt van God, meer dan dat het hen tot God brengt.

Gebruiken worden hol, rituelen betekenisloos, woorden worden leeg, uiterlijkheden overheersen. De kerk wordt iets wat beknecht, neerdrukt, onvrij maakt, zelfs angst aanjaagt. De geschiedenis van de kerk laat telkens zien dat zij vervalt tot machtsuitoefening, dat zij een doel in zichzelf wordt dat zichzelf in stand houdt. Keer op keer vervalt de kerk tot verstarring, buitenkant en handel in zonde en schuld. Gelukkig waren er altijd profeten, hervormers, vernieuwers, in de geest van Jezus die de zweep over de vervallen kerk haalden en de bezem haalden door de heilige huisjes van de kerk.

En aan de andere kant: wie en wat zouden we zijn zonder. De kerk en haar traditie zijn schatkamers van ervaring, van symbolen en rituelen, van oerbeelden en wijsheid der eeuwen. Schatten aan inzicht zijn er te vinden. Zij heeft nog weet van de ziel en haar geheimen, van mysterie en verwondering. Zij kent de weg die wij als gelovigen gaan, zij weet nog van heiligheid en gebed. Zij zingt tegen alles in de lofzang op God. En haar liturgie voert ons als het goed is binnen in de andere werkelijkheid van God. En haar kerkelijk jaar ordent de tijd, en geeft de grondbewegingen aan van ons leven: geboren worden, sterven en opstaan. En het ritme van het kerkelijk jaar is volgens Willem Jan Otten ‘het grootste, meest uitgebreide en langdurigste kunstwerk dat de westerse cultuur heeft voortgebracht, een oneindig gedicht, een drama dat in afleveringen voltrokken wordt.’

En de kerkgebouwen met hun ruimte, leegte, licht en prachtige architectuur en schoonheid openen ons voor het transcendente en wat heilig is. Geen sterveling blijft daar ongevoelig voor de pracht van oude kerken en kathedralen. En ons hart krimpt als zo’n heilige ruimte verkocht moet worden en verwordt tot een tapijthal of keukenshowroom.

Wat een rijkdom is de kerk en haar traditie en godshuizen en hoe schraal zou het leven zijn zonder! Maar altijd is er die spanning tussen instituut en ervaring, vorm en inhoud, binnen- en buitenkant en zo gemakkelijk ontsporen kerk en eredienst in lege rituelen en gebruiken, onverstaanbare taal.

Het was in Jezus tijd niet anders en hij wil terug naar de essentie van de religie: God zelf en zijn Koninkrijk. Het is deze hartstocht voor God die hem opeet, die hem verteert (zo staat er in het Grieks), waar hij uiteindelijk aan te gronde gaat. Want u begrijpt, met deze actie staat ogenblikkelijk de verhouding met de clerus van Jeruzalem op scherp. De toon is gezet. ‘Wie denk je wel dat je bent, met welk teken kunt u bewijzen dat u dit doen mag?’

‘Breek deze tempel maar af en ik zal het in drie dagen weer opbouwen.’ Raadselachtige woorden die alom onbegrip alom wekken. Wat bedoelt Jezus?

Het evangelie van Johannes is opgeschreven na de val van Jeruzalem in het jaar 70 na Chr., waarin dramatische verwoesting van de tempel plaatsvond, de tempel waar het vandaag over gaat. Nooit is deze tempel weer opgebouwd, slechts een muur staat er nog van overeind, de Klaagmuur. Het religieuze centrum van Israel, de cultus was daarmee voorgoed verdwenen. De eerste leerlingen en de latere leerlingen van Christus, de eerste gemeenten waar Johannes voor schrijft, leven na de verwoesting van de tempel.

Maar in hun beleving is er een nieuwe tempel verrezen: Christus zelf. Hij is het nieuwe huis waar God de Vader onder ons woont. Hij is de tempel die, nadat hij afgebroken werd, na drie dagen verrees. Dit is wat de leerlingen later gingen beseffen, zo interpreteerden ze de gebeurtenissen. Hij verving de tempel van steen en hout. Hij is het onzichtbare centrum van het geloof, het onzichtbare middelpunt, verborgen voor de ogen. Hij is de tempel die wil verrijzen in ons hart. Hij wil van ons hart een tempel maken waar hij kan wonen, een heilige ruimte.

Dat is de bedoeling van de Veertigdagentijd. Wij gaan onze binnenkamer in om er te bidden. Maar eerst halen wij de bezem door deze binnenkamer van ons hart en verdrijven wij er uit wat ons van God afhoudt. Het is de tijd om huis te houden in het huis van ons hart zodat het een heilige ruimte kan worden, een huis van God. Daartoe moeten wij onze eigen oude muren afbreken, moeten de heilige huisjes gesloopt worden die wijzelf hebben opgebouwd: onze gewoonten, onze kleine en grote verslavingen en overtuigingen en fixaties. Deze muren waarmee wij onszelf overeind houden, waarmee we ons afschermen en afsluiten van onze eigen binnenkant. Veertig dagen hebben we de tijd voor de grote schoonmaak van de binnenkamer. Weg met het stof en het spinrag, weg met oude rommel. De ramen open zodat de zon van de nieuwe lente naar binnen kan schijnen en de wind van de Geest er doorheen kan waaien en wij naar buiten kunnen kijken en kunnen zien met nieuwe ogen.

Niet de kerk, niet de traditie, niet het kerkgebouw zijn heilig, hoe mooi en zinvol die ook kunnen zijn, het zijn de mensen als u en ik, die dit kerkgebouw kunnen maken tot een heilige ruimte.

Preciezer: het zijn de heiligdommen van onze harten die samen een geestelijk bouwwerk van deze kerk maken. Die samen het lichaam van Christus vormen, de nieuwe tempel, ruimte van God.

Amen